

Шевченко М. В.,
аспірант кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОРУПЦІЇ ТА ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЯК ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОРУПЦІЙНИХ ДОХОДІВ

INTERRELATION OF CORRUPTION AND LAUNDERING OF INCOMES OBTAINED BY CRIMINAL MEANS AS A PRECONDITION FOR ADMINISTRATIVE AND LEGAL ACTIONS OF ANTI-MONEY LAUNDERING LEGISLATION

Обґрунтовується існування взаємозв'язку між корупцією та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, який зумовлюється тим, що для користування корупційними доходами з мінімальним ризиком виявлення їх корупційного походження та кримінального переслідування корумпованого публічного службовця за фактами вчинення відповідних предикатних корупційних злочинів необхідним є відмивання корупційних доходів. Цей взаємозв'язок є передумовою для утворення системи адміністративно-правових заходів запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів, реалізація яких сприяє виявленню та розслідуванню корупційних злочинів, а також встановленню та поверненню активів, одержаних унаслідок вчинення корупційних злочинів.

Ключові слова: запобігання та протидія відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, запобігання та протидія відмиванню корупційних доходів, запобігання корупції, зв'язок корупції та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Обосновывается существование взаимосвязи между коррупцией и отмыванием доходов, полученных преступным путем, которая обуславливается тем, что для пользования коррупционными доходами с минимальным риском обнаружения их коррупционного происхождения и уголовного преследования корумпированного публичного служащего по фактам совершения соответствующих предикатных коррупционных преступлений необходимо отмывать коррупционные доходы. Эта взаимосвязь является предпосылкой для образования системы административно-правовых мер предупреждения и противодействия отмыванию коррупционных доходов, реализация которых способствует выявлению и расследованию коррупционных преступлений, а также установлению и возвращению активов, полученных в результате совершения коррупционных преступлений.

Ключевые слова: предотвращение и противодействие отмыванию доходов, полученных преступным путем, предотвращение коррупции, предотвращение и противодействие отмыванию коррупционных доходов, связь коррупции и отмывания доходов, полученных преступным путем.

The research paper represents the findings indicating a symbiotic relationship between corruption and money-laundering, stemming from the fact that in order to use corruption proceeds with negligible risk of detecting its illicit origin and prosecution of a corrupt public official for predicate corruption crimes, it is expedient to launder corruption proceeds. That relationship constitutes a premise for foundation of a system of administrative and legal measures for preventing and counteracting laundering the proceeds of corruption, the implementation of which facilitates detection and investigation of corruption crimes, as well as stolen assets recovery.

Key words: anti-money laundering; prevention and counteracting laundering of corruption proceeds; corruption prevention; corruption offense; relationship between corruption and money laundering.

Постановка проблеми та завдання дослідження. Поверхнева обізнаність із особливостями корупційних процесів в органах державної влади та місцевого самоврядування дозволяє припустити наявність особливих взаємозв'язків між корупцією та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, на яких ґрунтується сучасна система запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів. Видається очевидним те, що чітко усвідомлення передумов формування та проявів цих взаємозв'язків має вирішальне значення для вироблення в доктринальних напрацюваннях цілісного бачення теоретико-правового та економічного підґрунтя становлення та еволюції, а також визначення та належного наукового обґрунтування напрямів подальшого вдосконалення адміністративно-правового інструментарію, що функціонує в рамках системи запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів та сприяє зменшенню вкрай незадовільних масштабів корупційних зловживань та відмивання доходів, одержаних унаслідок вчинення

корупційних злочинів, що мають місце за сучасних українських реалій.

Аналіз публікацій та виклад основних положень дослідження. Після ознайомлення з теоретичними напрацюваннями наукового співтовариства та аналітичними дослідженнями експертів із питань співвідношення корупції та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, видається очевидним те, що сьогодні широке визнання дістала думка про симбіотичний взаємозв'язок корупції та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. Обґрунтовується ця думка, насамперед, тим, що для користування корупційними доходами з мінімальним ризиком виявлення їх корупційного походження та кримінального переслідування корумпованого публічного службовця за фактами вчинення відповідних предикатних корупційних злочинів необхідним є відмивання таких доходів.

Так, за твердженням представників Світового банку та Міжнародного валютного фонду, корупція та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом

хом, є взаємопов'язаними та взаємопосилюючими, оскільки, серед іншого, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є неодмінною складовою частиною корупційних злочинів [1, с. 1]. Мова йде про те, що, як зазначили А.К. Єлманова та К.І. Гобрусенко, корупцію та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, пов'язує те, що корупція може виступати первинним джерелом грошових коштів, що в подальшому потребують відмивання [2, с. 94]. Загальновизнаним є те, що однією з ключових проблем корумпованих публічних службовців є надання одержаним корупційним доходам законного статусу, введення відповідних грошових коштів або інших об'єктів у законний цивільний обіг для того, щоб ними можна було користуватись без побоювання викриття та конфіскації [3, с. 83]. Відповідно, корумповані публічні службовці, крім тих випадків, коли вони є впевненими у своїй безкарності, потребують доступу до фінансової системи, щоб мати можливість зберігати та користуватись своїми корупційними доходами для придбання активів та фінансування їх способу життя, попередньо приховавши походження таких доходів [4, с. 3, 7]. Натомість, допоки активи корумпованих публічних службовців не приховуються та не розміщуються у фінансових мережах для уникнення підозр, вони є значною мірою безкорисними [5, с. 4].

Виклавши міркування про взаємопов'язаність корупції з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, через необхідність для корумпованих публічних службовців приховати джерело корупційних доходів, слід зазначити, що іншою обставиною, що свідчить про їх взаємопов'язаність, є те, що значна частина загального обсягу доходів, одержаних злочинним шляхом, щодо яких вживаються заходи для їх відмивання, є наслідком вчинення корупційних злочинів.

Так, розглядаючи корупцію як джерело доходів, одержаних злочинним шляхом, фахівці Групи Еґмонт зауважили, що корупційні злочини все частіше висвітлюються у статистичних даних ПФР та правоохоронних органів як основна категорія предикатних злочинів [6, с. 3]. Цей факт відображається в напрацюваннях вчених, зокрема С. Платта, який зазначив, що хабарництво та інші корупційні прояви є однією з найбільш поширених форм предикатного злочину [7, с. 10].

Крім вищезазначеного, корупція чинить загальний деструктивний вплив на ефективність системи запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів. Як зазначається в наукових джерелах, корупція може, серед іншого, унеможливити ефективне застосування засобів проти відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, впливаючи на бажання та здатність відповідальних суб'єктів вживати відповідних дій (викривлення відомостей, неповідомлення компетентних органів про фінансові операції, пов'язані із корупцією) [8, с. 4], роблячи неспроможною систему запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [9, с. 21].

Найбільш переконливим та значущим підтвердженням загального визнання симбіотичного взаємозв'язку між корупцією та відмиванням дохо-

дів, одержаних злочинним шляхом, є закріплення в міжнародних стандартах особливого адміністративно-правового інструментарію запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів за абсолютноного наукового консенсусу щодо того, що такий підхід є дієвим та перспективним, дозволяючи розширити арсенал антикорупційних засобів та перешкоджаючи незаконним фінансовим операціям із коштами корупційного походження.

Зазначене засвідчується, зокрема, позицією Міжнародного валютного фонду про те, що посилення синергії між системою запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів та антикорупційним механізмом підвищить ефективність боротьби із корупцією [10, с. 7]. Однозначними із цього питання є також думки фахівців ОЕСР та FATF, згідно з якими зусилля для боротьби з відмиванням злочинних доходів є нерозривно пов'язаними та мають потенціал бути взаємопосилюючими [3, с. 83], а заходи, що вживаються країнами для боротьби з відмиванням злочинних доходів, є дієвими інструментами для подолання корупції [4, с. 3].

Виправданість та прогресивність використання заходів запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів для досягнення цілей антикорупційного законодавства обґрунтовується нижченаведеним.

Насамперед, підтвердженням цього слугує той факт, що користування фінансовими послугами охоронців брам фінансового сектору (gatekeepers), яких охоплює сферою дії законодавство про запобігання та протидію відмиванню злочинних доходів, є основним механізмом, за допомогою якого корумповані публічні службовці можуть відмивати їх незаконні доходи, нерідко з переміщенням їх закордон, оскільки фінансові установи (такі, як банки, страхові агентства, професійні учасники фондових ринків, платіжні системи) та окремо визначені особи (такі, як казино, юристи, бухгалтери, агентства нерухомості, торгівці дорогоцінними металами та камінням, трасти) є вразливими до цього. Також не має залишитись поза увагою той факт, що, як зазначають фахівці FATF, корупція з більшою часткою вірогідності залишається непокараною в непрозорих середовищах, у яких доходи від корупції відмиваються та не можуть бути відстеженими до відповідних корупційних злочинів, що має місце, якщо власність над активами залишається нез'ясованою, а фінансові операції не залишають або залишають неповний фінансовий слід [4, с. 7].

Таким чином, зважаючи на можливість зловживання корумпованими публічними службовцями послугами фінансових установ та деяких інших подібних суб'єктів для відмивання корупційних доходів, а також урахування вирішального значення своєчасного виявлення фінансових операцій із корупційними доходами для належного вжиття заходів до відповідних публічних службовців, утворення організаційно-правового підґрунтя, що охопить засоби, що зараз діють у рамках антикорупційного механізму та системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, є позитивним рішенням.

Реалізація рішення про запровадження системи запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів у практичній площині передбачає дотримання нижчевикладених стандартів міжнародного співтовариства щодо засобів та способів функціонування цієї системи.

Так, за визнанням міжнародного співтовариства, заходи для стримування та подолання зловживань корумпованими публічними службовцями продуктами та послугами, що надаються фінансовими установами та іншими суб'єктами ПФМ, містять рекомендації FATF. Ці запобіжні заходи є найбільш значущими для боротьби з корупцією, оскільки вони включають організаційні та операційні дії, що визначають та зменшують корупційні ризики, зокрема зобов'язання фінансових установ вживати заходів для мінімізації ризиків, властивих публічним службовцям, та сприяють, серед іншого, виявленню, відстеженню, конфіскації та поверненню корупційних доходів [4, с. 4, 7]. На переконання фахівців Групи Егмонт, виконання рекомендацій FATF, серед яких є вимоги до прийняття на обслуговування та опрацювання фінансових операцій публічних діячів, розкриття бенефіціарної власності, унеможливлення визначення відповідальними за життя заходів із запобігання та протидії ВД/ФТ осіб із судимістю за корупційні правопорушення, поруч із зобов'язанням публічних службовців подавати декларації про доходи та активи із їх подальшою перевіркою, виданням списків публічних діячів та контролем дотримання обмежень, покладених на них законодавством, є основними вимогами для посилення боротьби з корупцією засобами запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом [6, с. 20]. Особливе значення із числа заходів, передбачених рекомендаціями FATF та спрямованих на стримування відмивання корупційних доходів та сприяння викоріненню корупції, надається ідентифікації публічних діячів, застосуванню до публічних діячів посиленої належної перевірки клієнтів та поданню фінансовими установами та деякими іншими подібними суб'єктами повідомлень про підозрілі фінансові операції [11, с. 22].

Зважаючи на вищевикладене, широке визнання в науково-публіцистичних та інших фахових джерелах дістала думка про те, що взаємодоповнення адміністративно-правового інструментарію антикорупційного законодавства та системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відбувається шляхом пристосування загальних заходів запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом (ідентифікація та належна перевірка клієнтів, подання повідомлень про підозрілі фінансові операції за відповідних підстав тощо), до особливостей корупційних ризиків для належного управління цими ризиками. Крім того, вкрай бажаними є налагодження та підтримка співробітництва учасників системи запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів, а також офіційне визнання цієї системи частиною антикорупційного механізму, що має відобразитись, серед іншого, у стратегічних документах про його розвиток.

Розгоргання адміністративно-правових заходів запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів та їх функціонування з максимально можливою ефективністю чинитиме значний антикорупційний ефект, оскільки це вагомо сприятиме встановленню та поверненню активів, одержаних унаслідок вчинення корупційних злочинів, а також запобігання та оперативному виявленню корупційних злочинів. Це переконання поділяється фахівцями профільних міжнародних організацій та представниками науки адміністративного права.

Так, в експертних публікаціях Управління ООН із наркотиків і злочинності зазначається, що законодавство про запобігання та протидію ВД/ФТ може робити значний внесок у виявлення корупційних правопорушень [9, с. 21]. Так само рекомендації Міжнародного валютного фонду вдосконалення законодавства про запобігання та протидію ВД/ФТ поліпшить результати боротьби із корупцією [10, с. 5]. У звітах FATF також вказується на те, що ефективні системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, можуть впливати на виявлення корупційних доходів та недопущення їх використання, оскільки вони створюють середовище, в якому корупції значно складніше залишатись непоміченою та безкарною. Держава, за твердженням експертів FATF, може нівелювати головне завдання та спонукаючий фактор корупційних зловживань, позбавивши корумпованих публічних службовців вигод від них [12, с. 4].

Про це саме стверджують фахівці Групи Егмонт, зазначаючи, що ефективна система запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, має потенціал бути значною перешкодою для користування корумпованими публічними службовцями їхніми корупційними доходами та для відмивання таких доходів [6, с. 3]. Аналогічною є позиція багатьох вчених, зокрема Д. Чайкіна та Дж. К. Шармана, які звертають увагу на те, що зміцнення системи запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, може допомогти стримувати корупцію [1, с. 23, 188].

Обґрунтовується зазначений висновок тим, що посилення та ефективно застосування окремих заходів, спрямованих проти ВД/ФТ, допоможе запобігання та виявленню корупційних правопорушень, а також встановленню та поверненню активів, одержаних унаслідок вчинення цих правопорушень [10, с. 5]. Обов'язки визначати, реєструвати та повідомляти про підозрілі фінансові операції не лише сприяють виявленню злочинів відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, але й допоможуть встановлювати злочини, від яких походять незаконні доходи [9, с. 21]. Інакше кажучи, під час виконання положень законодавства про запобігання та протидію відмиванню корупційних доходів виявляються переміщення фінансових активів сумнівного походження, встановлюється зв'язок кримінальних корупційних доходів із публічними службовцями [13, с. 31]. Якщо це можливо, відбувається оперативне повернення корупційних активів на основі пере-

конливого правового та фінансового-економічного доказового підґрунтя [15, с. 25].

Не менш важливим є те, що повідомлення про підозрілі фінансові операції, що подаються фінансовими установами та деякими іншими суб'єктами, мають критичне значення для боротьби з корупцією та відмиванням злочинних доходів у рамках кримінальних проваджень, оскільки ці повідомлення можуть бути першою ознакою вчинення клієнтом правопорушення та можуть виступити важливим джерелом даних для розслідування. Спеціально уповноважений державний орган у сфері запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів спроможний забезпечувати постійний обмін аналітичними відомостями з правоохоронними органами, а зважаючи на його посередництво у відносинах із приватним сектором, може робити вагомий внесок у загальний багатосуб'єктний антикорупційний механізм [3, с. 92, 99].

Крім вищевикладеного, особливе значення для досягнення цілей антикорупційного законодавства в частині запобігання корупції має стримуючий вплив системи запобігання та протидії корупційних доходів на корумпованих публічних службовців, що виражається у зменшенні привабливості для них перспективи як відмивання корупційних доходів, так і вчинення предикатних корупційних злочинів. Зокрема, зазначена система визнається серйозним профілактичним фактором, оскільки:

- підвищується ймовірність викриття корупційних злочинів та відповідних схем відмивання корупційних доходів, що може призвести до невідворотних наслідків у вигляді позбавлення корупційних доходів та, у встановлених законом випадках, особистої свободи для всіх їх учасників [14, с. 522];

- вона ускладнює відмивання корупційних доходів, змушуючи корумпованого публічного службовця вкладати більше особистих зусиль, фінансових та політичних ресурсів для забезпечення від виявлення відповідних незаконних фінансових операцій із мінімальними гарантіями результативності відповідних заходів [15, с. 25];

- неможливість відмивати корупційні доходи призводить до зменшення або зникнення зацікавленості у вчиненні відповідних корупційних злочинів [13, с. 28].

Висновки. Завершуючи дослідження взаємозв'язку корупції та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, як передумови для адміністративно-правових заходів запобігання та протидії відмиванню корупційних доходів, зауважимо, що має місце симбіотичний взаємозв'язок між корупцією та відмиванням доходів, одержаних злочинним шля-

хом, найбільш яскравими безпосередніми виявами якого є необхідність використання схем відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, для користування корупційними доходами з мінімальним ризиком виявлення їх корупційного походження та кримінального переслідування корумпованого публічного службовця за фактами вчинення відповідних предикатних корупційних злочинів, а також те, що значна частина загального обсягу доходів, одержаних злочинним шляхом, щодо яких вживаються заходи для їх відмивання, є наслідком вчинення корупційних злочинів. Найбільш переконливим та значущим підтвердженням широкого визнання теоретичних положень про симбіотичний взаємозв'язок між корупцією та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є нормативно-правове закріплення в міжнародних стандартах та національних законодавствах особливого адміністративно-правового інструментарію запобігання та протидії відмивання корупційним доходам за абсолютного наукового консенсусу щодо того, що такий підхід є дієвим та перспективним, дозволяючи розширити арсенал антикорупційних засобів та перешкоджаючи незаконним фінансовим операціям із коштами корупційного походження. Використання адміністративно-правового інструментарію запобігання та протидії відмиванню доходів сприяє встановленню та поверненню активів, одержаних унаслідок вчинення корупційних злочинів, із оперативним виявленням відповідних корупційних злочинів та спрощенням їх досудового розслідування. Досягнення цих результатів є можливим, оскільки під час застосування положень законодавства про запобігання та протидію відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, серед іншого, може відстежуватись рух активів, одержаних унаслідок вчинення корупційних злочинів, встановлюються зв'язки корупційних доходів із відповідними корумпованими публічними службовцями, відбувається активна інформаційна взаємодія з антикорупційними правоохоронними органами. Більше того, особливе значення для запобігання корупції має превентивний ефект, що виражається у зменшенні привабливості для публічних службовців перспективи як відмивання корупційних доходів, так і вчинення предикатних корупційних злочинів, оскільки система запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, підвищує ймовірність викриття, змушує корумпованого публічного службовця вкладати більше особистих зусиль, фінансових та політичних ресурсів для забезпечення від виявлення відповідних незаконних фінансових операцій із мінімальними гарантіями результативності відповідних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Chaikin D., Sharman J.C. *Corruption and Money Laundering: a Symbiotic Relationship*. New York: Palgrave Macmillan. 2009. 234 p.
2. Елманова А.К., Гобрусенко К.И. Проблема идентификации иностранных публичных должностных лиц в сфере ПОД/ФТ. *Интерактивная наука*. 2017. № 12(22). С. 94–96.
3. OECD. *The Detection of Foreign Bribery*. 2017. URL: www.oecd.org/corruption/the-detection-of-foreign-bribery.htm.
4. *The Use of the FATF Recommendations to Combat Corruption: FATF Best Practices Paper of October 2013*. 31 p. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/BPP-Use-of-FATF-Recs-Corruption.pdf>.
5. Группа разработки финансовых мер по противодействию отмыванию денег (FATF). Типология «Отмывание доходов от коррупции» FATF/WGTY(2011)16. 2011. URL: https://eurasiangroup.org/FATF_WGTY_2011_16_rus.pdf.
6. *The Role of Financial Intelligence Units in Fighting Corruption and Asset Recovery*. An Egmont Group White Paper. 2013. 38 p. URL: https://egmontgroup.org/en/filedepot_download/1661/55.
7. Типові інструменти, способи та механізми розміщення і відмивання кримінальних доходів: Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України від 2015 року. 48 с. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2015/20151230/typ2015+.pdf.
8. Agayeva S. *Examining Anti-Bribery and Corruption Measures in a Single Framework to Combat Money Laundering and Terrorist Financing*. URL: <http://www.acams.org/wp-content/uploads/2015/08/Examining-Anti-Bribery-and-Corruption-Measures-in-a-Single-Framework-to-Combat-ML-TF.pdf>.
9. Ekwueme E., Bagheri M. *The intersection of commercial corruption and money laundering: a look at international responses and the adequacy of regulations*. *Amicus Curiae*. 2013. Issue 95. pp. 19–28. URL: <http://journals.sas.ac.uk/amicus/article/viewFile/2184/2113>.
10. Mali. *Technical Assistance Report – Anticorruption and Anti-Money Laundering: International Monetary Fund Country Report No. 15/185 of July 2015*. 54 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15185.pdf>.
11. Ene C.-M. *The two sides of money laundering*. *Hyperion Economic Journal Year II*. 2014. no. 4(2). pp. 19–24.
12. Конкретные факторы риска, связанные с легализацией (отмыванием) доходов от коррупции: Типологический отчет ФАТФ от июня 2012 г. 76 с. URL: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Specific%20Risk%20Factors%20in%20the%20Laundering%20of%20Proceeds%20of%20Corruption_RUSSIAN.pdf.
13. Livescu I. *The Link between Money Laundering and Corruption. Is the Fight Effective?* 2017. 56 p. URL: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=142895>.
14. Леви М., Даколиас М., Гринберг Т. *Отмывание денег и коррупция. Многоликая коррупция. Выявление уязвимых мест на уровне секторов экономики и государственного управления*. Москва, 2010. С. 489–533.
15. *Политически значимые лица: руководство для банков по предотвращению финансовых злоупотреблений / Т. Гринберг и др.* М.: Альпина Паблишер, 2012. 185 с.